

Кантур К. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІОНЕРИ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО МЕТОДУ: РАСМУС РАСК

Анотація. У статті зроблено спробу дати характеристику операційного компонента порівняльно-історичного методу в європейському мовознавстві першої чверті XIX ст. на матеріалі досліджень данського мовознавця Р. Раска. Автор статті показує, що в компаративістиці цього часу системний підхід до мови виявився насамперед у прийомі генетичного ототожнення фактів, який переважав над процедурою лінгвістичної реконструкції. Розкрито особливості вивчення першого германського пересуву приголосних у компаративістиці XIX–XX ст. з акцентуванням уваги на методологічному аспекті.

Ключові слова: порівняльно-історичний метод, операційний компонент, генетичне ототожнення фактів, лінгвістична реконструкція, закон Раска – Грімма, лінгвістичноісторіографічний аспект.

Постановка проблеми. Звертаючись до проблеми лінгвістичних методів, у тому числі в лінгвістичноісторіографічному аспекті, дослідники не завжди дають вичерпну характеристику того чи іншого методу, його компонентів. Це повною мірою стосується порівняльно-історичного методу, який у XIX ст. – на початку XX ст. відіграв найвагомішу роль у мовознавчій науці. Недостатньо досліджено залишається компаративістика 20-х – 60-х рр. XIX ст.; відповідним лінгвістичноісторіографічним працям притаманна, з одного боку, фрагментарність, з іншого – нерозчленованість таких феноменів, як принципи й підходи, прийоми та процедури; як показав В. Глущенко, їх доцільно зараховувати до онтологічного (принципи та підходи) й операційного (прийоми і процедури) компонентів порівняльно-історичного методу (як одного з лінгвістичних методів) [7, с. 12–15; 6; 36, с. 297].

У статті зроблено спробу дати максимально повну характеристику операційного компонента порівняльно-історичного методу в студіях данського мовознавця Расмуса Крістіана Раска (1787–1832) – одного з основоположників порівняльно-історичного методу.

На жаль, операційному компоненту лінгвістичних методів, у тому числі порівняльно-історичного, приділяється недостатньо уваги. Варто констатувати, що це призводить до неповної, збідненої характеристики порівняльно-історичного методу й компаративістики загалом. Отже, звернення до операційного компонента порівняльно-історичного методу в лінгвістичноісторіографічному аспекті (на матеріалі праць одного з піонерів компаративістики) є надзвичайно актуальним.

У монографії В. Глуценка «Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському

мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.)», статті «Историзм и возникновение компаративистики» (поширення на ці праці див. у пропонованій статті) подано докладну характеристику онтологічного компонента порівняльно-історичного методу в компаративістиці XIX ст. – 20-х рр. XX ст. Дослідник не мав на меті так само докладно висвітлити особливості операційного компонента цього методу. Цю прогалину ми й спробуємо (принаймні частково) заповнити (на матеріалі студій Р. Раска).

Метою статті є розкриття специфіки операційного компонента порівняльно-історичного методу в працях Р. Раска (у контексті європейської лінгвістичної компаративістики 20-х – 60-х рр. XIX ст.), усебічна характеристика прийомів і процедур цього методу.

Ця мета конкретизується в таких завданнях: 1) розкрити структуру операційного компонента порівняльно-історичного методу; 2) подати докладну характеристику прийомів і процедур цього методу в студіях Р. Раска.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін *лінгвістичний метод* уживається в різних значеннях. Найчастіше його трактують у вузькому сенсі як сукупність прийомів, використовуваних у дослідженні мови [2, с. 232]. Однак така інтерпретація не повною мірою відповідає значенню слова *метод* як певного способу підходу до дійсності [10, с. 89], збіднює поняття лінгвістичного методу.

Перспективним видається широке трактування методу як складної логічної одиниці гетерогенного характеру [28, с. 258].

За такого підходу в структурі методу можуть бути виділені три різні компоненти: онтологічний, операційний і телеологічний [26, с. 24; 7, с. 17; 6, с. 36; 36, с. 295]. Комплекс наукових прийомів і процедур та методика їх застосування становлять лише один із компонентів методу – операційний. Правомірність уключення в структуру методу телеологічного компонента зумовлена тим, що будь-який метод нерозривно зв'язаний із метою дослідження [32, с. 17].

Звернімося до онтологічного компонента методу. Онтологія є засобом, за допомогою якого дослідник сприймає світ як певну цілісність (у системі філософських категорій) [26, с. 26]. Як належність онтологічного компонента наукового методу доцільно розглядати такі засоби пізнання, як принцип і підхід [7, с. 12].

Науковий принцип є теоретико-методологічною основою методу. Принципами є глобальні положення, що мають стратегічне значення [25, с. 102].

Науковий підхід, тісно пов'язаний із принципом, трактується як методологічну орієнтацію дослідження [3, с. 74].

Підхід визначає напрям дослідження, але він, на відміну від принципу, не є безпосереднім знаряддям пізнання; підхід відбивається в принципах, прийомах і процедурах певного методу [25, с. 24].

В онтологічний компонент порівняльно-історичного методу входять певні принципи й підходи. Ключовим є принцип історизму. Однак це не єдиний принцип у структурі онтологічного компонента порівняльно-історичного методу. Проведена В. Глущенком історико-наукова реконструкція [7] засвідчує, що в роботах порівняльно-історичного спрямування значну роль відіграють також принципи причиновості, системності й загального зв'язку явищ.

Відзначимо, що, аналізуючи праці представників компаративістики XIX ст. – початку XX ст., фахівці в царині лінгвістичної історіографії виділяють такі періоди розвитку порівняльно-історичного мовознавства: перший (20-і – 60-і рр. XIX ст.) і другий (70-і рр. XIX ст. – 30-і рр. XX ст.) [14; 7, с. 5].

Початок XIX ст. є часом виникнення порівняльно-історичного методу. Його основоположниками лінгвістичної історіографії вважають німецьких лінгвістів Ф. Боппа та Я. Грімма, данця Р. Раска, росіянина О. Востокова.

Основною працею Р. Раска є книга «Дослідження в царині давньопівнічної мови, або походження ісландської мови» [43]. Автор доводить тут спорідненість германських мов з латиною та давньогрецькою мовою.

Запропонована Р. Раском методика дослідження мала великий вплив на формування порівняльно-історичного методу [1, с. 250]. Основним методичним прийомом (критерієм), за Р. Раском, є граматичний (власне, морфологічний), оскільки граматичні форми, як правило, не запозичуються. Другим за важливістю Р. Раск уважав лексичний критерій (дослідник виділяв у розглядуваних мовах «первинні» слова). Третім у Р. Раска є фонетичний критерій, або критерій закономірних звукових переходів.

Фонетичний критерій було висунуто на перше місце у студіях багатьох компаративістів XIX ст. – початку XX ст., починаючи з Я. Грімма. Прийоми й процедури порівняльно-історичного методу «відпрацьовувалися» переважно на фонетичному матеріалі. У центрі досліджень опинився фонетичний закон (термін *фонетичний закон* увів у лінгвістику Ф. Бопп).

Видатним досягненням європейської компаративістики початку XIX ст. стало відкриття історичного фонетичного закону першого германського пересуву приголосних (нім. *Lautverschiebung*).

Цей закон часто називають законом Грімма. Проте в україномовних, російськомовних, англомовних та інших джерелах фігурує й термін *закон Раска – Грімма*. Як відзначають історіографи мовознавства [17, с. 51; 44, с. 37; 41, с. 701], цей закон незалежно один від одного відкрили Р. Раск [43, с. 26–27], данський мовознавець Я. Бредсдорф [34, с. 31–32] і Я. Грімм [38, с. 36–41]. Є й інший погляд: попередники Я. Грімма Р. Раск і Я. Бредсдорф відкрили «окремі закономірності в розвитку германських приголосних», а Я. Грімму «належить незаперечна заслуга в систематизації накопичених фактів і представленні їх як певного комплексу взаємозалежних явищ» [16, с. 196–197].

У чому ж полягає закон Раска – Грімма? При порівнянні слів германських мов зі словами інших індоєвропейських (зокрема латинської, грецької, санскриту, укра-

їнської, російської; пріоритет має, звичайно, матеріал давніх, «мертвих» мов) виразно виявляються регулярні співвідношення, які можна сформулювати так:

1) праїндоевропейським глухим проривним [p], [t], [k] відповідають у германських мовах глухі щілинні [f], [þ], [h]: лат. *plenus*, давньогр. *pleos* – гот. *fulls*, давньоангл. *full*; лат. *pater*, давньогр. *patér* – гот. *fadar*, давньоангл. *father*; лат. *tu*, укр. *mu*, рос. *ты* – гот. *þu*; лат. *tres*, укр. і рос. *mpu* – гот. *þreis*, давньоангл. *þreo*; лат. *canis* – гот. *hunds*, давньоангл. *hund*; лат. *cor*, *cordis* – гот. *hairto*, давньоангл. *heort*; 2) праїндоевропейським дзвінким проривним [b], [d], [g] відповідають у германських мовах глухі зімкнені [p], [t], [k]: укр. і рос. *болото*, лит. *balà* – давньоангл. *pōl*; лат. *decem*, укр. і рос. *десять* – гот. *taihun*, давньоангл. *tien*; лат. *ego* – нідерл. *ik*; 3) праїндоевропейським дзвінким проривним придиховим [bh], [dh], [gh] відповідають у германських мовах дзвінкі зімкнені без придиху [b], [d], [g]: санскр. *bhrata*, укр. і рос. *брат* – гот. *broþar*, давньоангл. *broþor*; санскр. *vidhava*, укр. і рос. *вдова* – давньоангл. *widwe*; санскр. *lagh*, рос. *лягу* – давньоангл. *licgean*.

На основі аналізу цих співвідношень Р. Раск, Я. Бредсдорф і Я. Грімм дійшли висновку, що система праїндоевропейських зімкнених приголосних у прагерманській мові пересунулася на один ступінь: праїндоевр. [bh], [dh], [gh] > прагерм. [b], [d], [g], праїндоевр. [b], [d], [g] > прагерм. [p], [t], [k], праїндоевр. [p], [t], [k] > прагерм. [f], [þ], [h].

Р. Раск, Я. Бредсдорф і Я. Грімм встановили, що перший пересув приголосних відбувався в прагерманську епоху, і тому його рефлексії є в усіх германських мовах, як «живих», так і «мертвих». Тому справедливим є твердження: якщо в індоєвропейській мові виявлено рефлексії за законом Грімма, цю мову необхідно зараховувати до германської групи.

У формулюванні закону Раска – Грімма яскраво відбився системний підхід перших європейських компаративістів до мовних явищ, розглядуваних у їхній історії. Найяскравіше цей підхід відобразився в «Німецькій граматиці» Я. Грімма, що підкреслював В. Левицький [16, с. 196–197].

У лінгвістичній історіографії набула певного поширення точка зору, відповідно до якої для більшості порівняльно-історичних досліджень XIX ст. був характерним брак системного підходу до мови [39, с. 223]. У першій половині XIX ст. тільки В. Гумбольдт розумів системний характер мови, що відбито в аналізі конкретного матеріалу [39, с. 224]. Сучасники В. Гумбольдта й наступні покоління мовознавців пішли протилежним шляхом – атомістичного, ізольованого вивчення окремих елементів мови; до ідеї системності мови лінгвісти повернулися значно пізніше завдяки працям І. Бодуена де Куртене та Ф. де Соссюра. У цьому плані іноді навіть протиставляють історичну фонетику та історичну фонологію [26, с. 78, 171].

Подібні ідеї розвивають автори, які поділяють концепції, висунені в різні періоди історії мовознавства, на «синтезуючі» й «аспектуючі». Системний підхід до мови був вироблений у межах синтезуючих лінгвістичних концепцій [22, с. 13–14; 11, с. 167]. На думку Г. Мельникова, тільки чотири концепції в історії мовознавства можна вважати синтезуючими. Це лінгвістичні концепції В. Гумбольдта, І. Срезневського, О. Потебні та І. Бодуена де Куртене

[22, с. 15–16]. В інтерпретації Л. Зубкової синтезуючими є концепції Й. Гердера, В. Гумбольдта, О. Потебні та І. Бодуена де Куртене [11, с. 168].

Не заперечуючи доцільності поділу лінгвістичних концепцій на синтезуючі й аспектуючі, висловимо деякі міркування у зв'язку з твердженням, що порівняльно-історичному мовознавству першого періоду (20-х – 60-х рр. XIX ст.) був притаманний асистемний підхід до мовних явищ.

З цією тезою погодитися важко [7, с. 34]. Твердження, відповідно до якого класична компаративістика розглядала мовні явища ізольовано, тобто поза системою, суперечить реальним фактам: відкриття в праїндоевропейській мові різних рядів гутуральних приголосних, складових сонантів тощо означає відкриття саме системних, а не ізольованих мовних явищ.

Надзвичайно важливим у методологічному аспекті видається твердження про те, що в XIX ст. найбільш вагомими результатами в пізнанні системних властивостей мови належать саме порівняльно-історичному мовознавству [15, с. 34]. У його межах набув поширення погляд на мову як на системне явище [7, с. 34].

Як відзначають дослідники, у компаративістиці XIX ст. системний підхід до мови виявився в прийомі генетичного ототожнення фактів (насамперед), а також у реконструкції архетипів і фонетичних законів [9, с. 478; 7, с. 34–35].

Це повною мірою стосується закону першого германського пересуву приголосних. Як відзначила Т. Амірова, «основна заслуга Я. Грімма в розвитку порівняльно-історичного мовознавства полягає у виявленні закономірності звукових переходів. Виявлені фонетичні відповідності підтверджували встановлену картину історичного співвідношення між германськими мовами, з одного боку, і класичними мовами – з іншого» [1, с. 256]. Отже, тут ідеться про плідне застосування Я. Гріммом (а також Р. Раском і Я. Бредсдорфом) прийому генетичного ототожнення фактів і процедури реконструкції фонетичного закону. За допомогою прийому систематизації було здійснено упорядкування й узагальнення емпіричного матеріалу германських мов, осмисленого з позиції історизму й поданого у вигляді системи.

Варто відзначити, що вже перші спостереження над відповідними фонетичними змінами засвідчили наявність певних співвідношень, які можна інтерпретувати як винятки з розглядуваного закону. Так, якщо праїндоевр. [t] > прагерм. [p], то латинському *status* (пор. укр. *стояти*, рос. *стоять*) мав би відповідати германський корінь *spap-*. Проте в готській і в інших мовах германської групи в подібних випадках фіксується корінь *stab-* (отже, з двох праїндоевр. звуків [t] змінився лише другий). Так само в готській мові спостерігаємо *nahts* «ніч», *ahtau* «вісім», *hafts* «наділений чимось» тощо (пор. лат. *noctis* «ніч», *octo* «вісім», *captus* «схоплений»).

Ці й подібні випадки Я. Грімм інтерпретував як наслідок дисиміляції в групах приголосних [st], [ht], [ft], [sp], [sk]; у таких сполученнях перший звук є щільним, а другий – проривним.

Подальші дослідження виявили й інші винятки із закону Раска – Грімма. Так, у готській мові зафіксовано *biuda* «пропонує», якому відповідає давньоінд. *bōdhami*

«не сплю». За першим пересувом приголосних у готській мові мав би бути [p], а не [b]. Подібні явища з'ясував німецький мовознавець Г. Грасман як наслідки «закону придихових»: у давньоіндійській і давньогрецькій мовах коренева морфема не могла включати в себе два придихові приголосні, унаслідок чого один із них мав утрачати придиховий характер [37, с. 115–116]. У зв'язку з цим кажуть про «закон Грасмана» [33, с. 81; 44, с. 49]. Отже, у наведеному вище прикладі за законом Грасмана в давньоінд. *bōdhami* перший приголосний звук спочатку був придиховим (*bhōdhami*), що повністю відповідає готському [b] у *biuda*, а праїндоевропейським архетипом у цьому випадку є **bheudh-* [37, с. 116].

Ще пізніше на деякі інші суперечності в законі Раска – Грімма звернув увагу данський лінгвіст К. Вернер. Він помітив, що відхилення від закону Раска – Грімма спостерігається й у таких формах, як санскр. *pitar*, гот. *fadar*, нім. *Vater*. Вони пояснюються дією так званого «закону Вернера»: глухі щільні, що виникли з праїндоевропейських глухих проривних, а також звук *s* стали дзвінкими, якщо попередній голосний не мав на собі праїндоевропейського наголосу [45]. Отже, закон Вернера враховує наслідки відношення місця наголосу праїндоевропейської мови до відповідного приголосного [40, с. 87].

Надалі висувалися й інші пояснення, аж до заперечення першого пересуву приголосних у германських мовах Т.В. Гамкрелідзе і В.В. Івановим [4, с. 59–61].

Ми вже відзначали, що в компаративістиці XIX ст. системний підхід до мови виявився насамперед у прийомі генетичного ототожнення фактів. Це повною мірою стосується історико-лінгвістичного матеріалу, пов'язаного із законом Раска – Грімма. З нашого погляду, найбільш цінним компонентом цього закону виявилася не процедура лінгвістичної реконструкції, а прийом генетичного ототожнення фактів. У достовірності залучених і ототожнених Р. Раском, Я. Бредсдорфом, Я. Гріммом лінгвальних фактів ніхто з дослідників не сумнівався й зараз не сумнівається; водночас, як ми відзначали вище, дехто з лінгвістів заперечує існування в минулому першого пересуву приголосних у германських мовах. З іншого боку, з'явилися спроби включити комплекс процесів, пов'язаних із законом Раска – Грімма, у більш широкий індоєвропейський контекст: як виявив В.Я. Плоткін, перебудова співвідношення проривних і щільних приголосних на користь щільних є характерною для історії всіх індоєвропейських мов [24, с. 23].

Висновки. Питання про причини першого германського пересуву приголосних і на сьогодні залишається суперечливим [24, с. 22–23; 35, с. 34–35].

Те саме потрібно сказати й про хронологію. Р. Раск, Я. Бредсдорф і Я. Грімм зараховували перший германський пересув приголосних до прагерманської мови-основи; дати більш точну хронологію на початковому етапі розвитку компаративістики було неможливо. Пізніше лінгвісти звернулися до іншомовних запозичень у германські мови, германських запозичень в інші мови, а також до передачі власних назв античними авторами. Так, латинська лексема *graecus* була запозичена готською мовою як *kreks*, а *cannabis* «коноплі» – як *hanaps*. Отже, у готській мові на той час уже були наслідки першого пересуву приголосних; перший германський пересув можна датувати

V–IV ст. до н. е. Щоправда, деякі германісти хронологізували розглядуваний процес 1000-м р. до н. е. або навіть II тисячоліттям до н. е. [27, с. 43; 46, с. 27].

На сьогодні залишаються не до кінця розв'язаними й фонологічна сутність розглядуваного закону, його фонетичний механізм, зв'язки з подібними процесами в подальшій історії германських мов і мов інших груп індоєвропейської сім'ї [24, с. 14–24].

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні прийомів і процедур порівняльно-історичного методу, з одного боку, у західноєвропейському мовознавстві 20-х – 60-х рр. XIX ст., з іншого – української та російської компаративістики цього періоду (у контексті розвитку мовознавства всіх слов'янських народів).

Література:

1. История языкознания / [Т.А. Амирова, Б.А. Ольховиков, Ю.В. Рождественский]. – М.: Академия, 2003. – 672 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – 608 с.
3. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1973. – 270 с.
4. Гамкрелидзе Т.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы / Т.В. Гамкрелидзе, В.В. Иванов. – Тбилиси: Изд-во Тбилисск. ун-та, 1984. – 1409 с.
5. Глущенко В.А. Историзм и возникновение компаративистики / В.А. Глущенко // Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: научно-методич. сб. / отв. ред. В.А. Глущенко. – Славянск: СГПУ, 2002. – Вып. X. – Ч. 1. – С. 25–36.
6. Глущенко В.А. Лингвистичний метод і його структура / В.А. Глущенко // Мовознавство. – 2010. – № 6. – С. 32–44.
7. Глущенко В.А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.) / В.А. Глущенко; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; відп. ред. О.Б. Ткаченко. – Донецьк, 1998. – 222 с.
8. Гухман М.М. Комментарии / М.М. Гухман // Прокош Э. Сравнительная грамматика германских языков / Э. Прокош. – М.: Изд-во иностр. л-ры, 1954. – С. 357–362.
9. Журавлев В.К. Наука о праславянском языке: эволюция идей, понятий и методов / В.К. Журавлев // Бирнбаум Х. Праславянский язык: достижения и проблемы в его реконструкции / Х. Бирнбаум; общ. ред. В.А. Дыбо и В.К. Журавлева. – М.: Прогресс, 1987. – С. 453–493.
10. Звегинцев В.А. Очерки по общему языкознанию / В.А. Звегинцев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1962. – 384 с.
11. Зубкова Л.Г. Общая теория языка в развитии: [учеб. пособ.] / Л.Г. Зубкова. – М.: Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 2003. – 472 с.
12. Климов Г.А. Методика лингвогенетических исследований (Введение) / Г.А. Климов // Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / отв. ред. Б.А. Серебрянников. – М.: Наука, 1973. – С. 9–33.
13. Климов Г.А. Основы лингвистической компаративистики / Г.А. Климов; отв. ред. Н.З. Гаджиева. – М.: Наука, 1990. – 168 с.
14. Колесов В.В. К принципам периодизации истории русского языкознания / В.В. Колесов // Уч. зап. Тартусск. ун-та. – 1983. – Вып. 649. – С. 122–136.
15. Кубрякова Е.С. О понятиях языковой системы и структуры языка / Е.С. Кубрякова, Г.П. Мельников // Общее языкознание: внутренняя структура языка / отв. ред. Б.А. Серебрянников. – М.: Наука, 1972. – С. 8–91.
16. Левицкий В.В. Основы германистики / В.В. Левицкий. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 528 с.
17. Лоя Я.В. История лингвистических учений / Я.В. Лоя. – М.: Высшая школа, 1968. – 308 с.
18. Мартынов В.В. Славянская и индоевропейская аккомодация / В.В. Мартынов. – Минск: Наука и техника, 1968. – 182 с.
19. Макаев Э.А. Общая теория сравнительного языкознания / Э.А. Макаев. – М.: Наука, 1977. – 205 с.
20. Мейе А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков / А. Мейе; под ред. и с примеч. Р. Шор. – М.; Л.: Соцэкгиз, 1938. – 510 с.
21. Мейе А. Основные особенности германской группы языков / А. Мейе. – М.: Изд-во иностр. л-ры, 1952. – 212 с.
22. Мельников Г.П. Системная лингвистика Гумбольдта – Срезневского – Потебни – Бодуэна и современная системная типология языков / Г.П. Мельников // Проблемы типологической, функциональной и описательной лингвистики: сб. науч. трудов. – М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1986. – С. 13–26.
23. Нерознак В.П. Сравнительно-исторический метод / В.П. Нерознак // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 485–486.
24. Плоткин В.Я. Эволюция фонологических систем: на материале германских языков / В.Я. Плоткин. – М.: Наука, 1982. – 129 с.
25. Подкорытов Г.А. О природе научного метода / Г.А. Подкорытов. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1988. – 224 с.
26. Постовалова В.И. Историческая фонология и ее основания: Опыт логико-методологического анализа / В.И. Постовалова. – М.: Наука, 1978. – 203 с.
27. Прокош Э. Сравнительная грамматика германских языков / Э. Прокош. – М.: Изд-во иностр. л-ры, 1954. – С. 3–356.
28. Серебрянников Б.А. О технике сравнительно-генетических исследований / Б.А. Серебрянников // Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / отв. ред. Б.А. Серебрянников. – М.: Наука, 1973. – С. 34–106.
29. Серебрянников Б.А. Проблема взаимоотношения общей методологии, лингвистической науки и частных методов лингвистического исследования / Б.А. Серебрянников // Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / отв. ред. Б.А. Серебрянников. – М.: Наука, 1973. – С. 257–313.
30. Смирницкий А.И. Сравнительно-исторический метод и определение языкового родства: Материалы к курсам языкознания / А.И. Смирницкий; под общ. ред. В.А. Звегинцева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1955. – 58 с.
31. Смирнов С.Н. Элементы философского содержания понятия «система» как ступени познания и общественной практики / С.Н. Смирнов // Системный анализ и научное знание / отв. ред. Д.П. Горский. – М.: Наука, 1978. – С. 60–83.
32. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю.С. Степанов. – М.: Наука, 1975. – 311 с.
33. Arens H. Sprachwissenschaft: der Gang ihrer Entwicklung von der Antike bis zur Gegenwart. – München: Freiburg, 1955. – 568 S.
34. Bredsdorf J. Om aasagerne til sprogenes forandringer. – Kjøbenhavn, 1821. – 48 S.
35. Collinge N.E. The laws of Indo-European. – Amsterdam, 1985. – 312 p.
36. Glushchenko V. Method Structure in Russian and Ukrainian Linguistic Tradition // Collected Articles of the 3rd International Linguistics Conference (Taganrog, Russia) / edited by G. T. Polenova and T. G. Klikushina. – Newcastle upon Tyne, 2014. – P. 293–300.
37. Grassman H. Die deutsche Sprache. – Bonn, 1863. – 146 S.
38. Grimm J. Deutsche Grammatik. – Göttingen, 1822. – Bd. 1. – 204 S.
39. Heinz A. Dzieje językoznawstwa w zarusie. – Warszawa: Państwowe wyd-wo naukowe, 1978. – 518 S.
40. Jakobson R. Selected writings: phonological studies. – The Hague: Mouton, 1962. – V. 1. – 678 p.
41. Koerner E. F. K. Towards a Historiography of Linguistics: 19th and 20th Century Paradigms // History of Linguistics Thought and Contemporary Linguistics / Edited by H. Parret. – Berlin; New York, 1976. – P. 685–718.
42. Osthoff H. Labiovelare Media und Media aspirata im Keltischen // Indogermanische Forschungen. – 1894. – Bd. 4. – S. 264–294.
43. Rask R.K. Undersøgelse om det gamle Nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse. – Kjøbenhavn, 1818. – 68 s.
44. Robins R.H. A Short History of Linguistics. – London; Harlow: Longmans, 1969. – 248 p.
45. Verner K. Eine Ausnahme der ersten Lautverschiebung // Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. – 1877. – Bd. 25. – S. 46–59.
46. Schwarz E. Deutsche und Germanische Philologie. – Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1951. – 216 S.

Кантур К. А. Пионеры сравнительно-исторического метода: Рasmus Rask

Аннотация. В статье сделана попытка дать характеристику операционного компонента сравнительно-исторического метода в европейском языкознании первой четверти XIX в. на материале исследований датского языковеда Р. Раска. Автор статьи показывает, что в компаративистике этого времени системный подход к языку заключался, прежде всего, в приеме генетического отождествления фактов, который преобладал над процедурой лингвистической реконструкции. Раскрыты особенности изучения первого германского передвижения согласных в компаративистике XIX–XX вв. с акцентированием внимания на методологическом аспекте.

Ключевые слова: сравнительно-исторический метод, операционный компонент, генетическое отождествление фактов, лингвистическая реконструкция, закон Раска – Гримма, лингвистикографический аспект.

Kantur K. The historic comparative method founders: Rasmus Rask

Summary. The paper attempts to characterize the operational component of the comparative-historical method in the European linguistics of the first quarter of the XIX century on the research materials of the Danish linguist R. Rask. The author shows that in the comparative linguistics of that time a systematic approach to language was primarily in the reception of the genetic identification of the facts, which prevailed over the procedure of linguistic reconstruction. The features of the study of the first German consonant transmission in the comparative linguistics of the XIX–XX centuries with the emphasis on the methodological aspect are researched.

Key words: comparative-historical method, operational component, genetic identification of facts, linguistic reconstruction, Rask–Grimm rule, linguistic historical aspect.